

ԱՐԵՎԵԼԱՆ

ԲԱՆԱԿԱՆ



ՇԱԲԱԹԱԹԵՐ
ԱԶԳԱՅԻՆ

ՈՐՈՎԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱԿԱՆ

357 ՏԱՐԻ
1905

ԹԻԻ 3 ՅՈՒՆԻՍԻՐ 12

ԽՈՐԱԳԻՐ-ՏՆՈՐԵՆ
Մ. ՄԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ
ԻԶՄԻՐ

PRINTED BY M. MASSEMIAN, 63, SHANTIAH

ԻՈՎԱՆԴԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Ն. Հ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ	Ապօրինութեան լուսմը չկրնար անոր սկզբնաւորութիւնը արդարացնել	105
ՄԵԼՔՈՆ ԱՍՍՏՈՒՐ	Աքաղաղ (բնութ.)	110
Զ. ԵՍՍՅԵԱՆ	Հանելուկը (վիպակ)	111
ՎԱՐՈՒԺԱՆ	Ծաղիկ Անահիտին (բնութ.)	118
Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ	Տէրտէրին Հարսը	118
Գ. ՊՈՒՊԼԻ	Քաղաքական	122
ՇԱՀՆԱԶԱՐ	Կիլիկեան Քրոնիկ	126
	Լրաքաղ	128

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

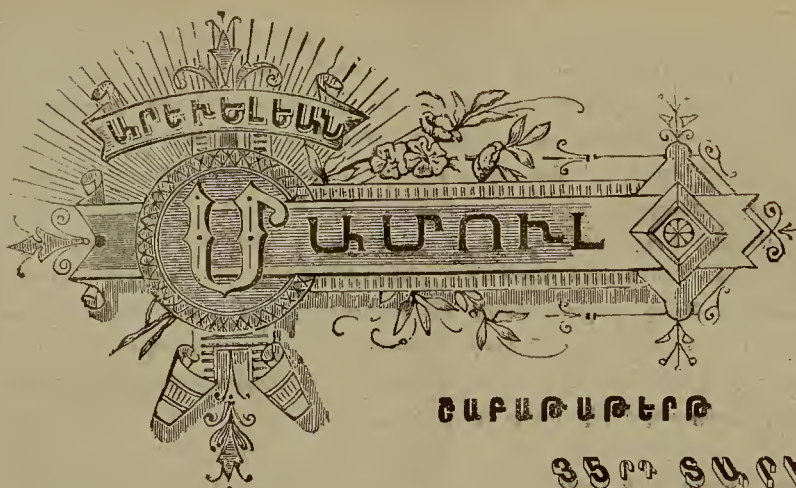
Կ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ	Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
Լ. ՔԻՐԻՇՅԵԱՆ	ՎԱՆԻԱԿ

ՄԵՐ ՀԱՒՊԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Մեր Հաւելի գործակալութիւնը ստանձնած ըլլալով Մեծ. Գաբրիէլ էֆ. Խանճեան, կ'խնդրուի մեր Մեծ. բաժանորդներէն յիշեալին զիմեւ բաժանորդագրուելու համար:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒՅԻՒՆ

Նկատելով որ Կ. Պօլսոյ մէջ Արևելեան Մամուլ գործի է ընդհանուր ներկայացուցիչ և թղթակից մ'ունենալէ, մեր խնդրանաց վրայ այս անգամ՝ այլպաշտօնը ստանձնելու յօժարեցաւ Տիար ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ (33, 34 Պէյիք Եէնի խան), որու փափաքեցանք նաև յանձնել ընդհանուր Գործակալութեան պաշտօնը, զոր պարագայբար իր զբաղմանց պատճառաւ՝ ստիպուեցաւ մերժելու: Բայց և այնպէս թերթիս բաժանորդագրուիլ վախճանողք կրնան դարձեալ գրմել յիշեալին որ մեզի պիտի իմացընէ ներկայացողներու հասցէներն, ինչպէս նաև պիտի հաղորդէ այն ամեն տեղեկութիւններն՝ որոնք առնչութիւն մ'ունին թերթիս հետ:



ԹԻՒ 3

12 ՅՈՒՆ ԿԱՐ 1905

ԱՊՈՐՐԵՆՈՒԹԵԱՆ ԼՐՈՒՄԸ ՉԿՐՆԱՐ ԱՆՈՐ ՍԿՋԲՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԳԱՐԱՑՆԵԼ

Գ

ԱՄԷՆ ոք գիտէ թէ՛ Զմբուռնիա Առաջնորդանիստ քաղաք մը ըլլալով, ըստ օրինի (Տես. Պատրք Կանոնագիր. յօդ. 44, 96) ունի Բողաքական Ժողով մը, եւ այդ Ժողովի կողմէ կազմուած Ուսում, Տնտես, եւ Դատաստանական Խորհուրդներ:

Նոյնպէս հարկ չկայ երկարօրէն բացատրելու թէ՛ յիշեալ կանոնագիրի 47րդ. յօդուածին համեմատ Դատ. Խորհուրդը «կը ըստիշատակուի իրաւագիտ եւ անուսնացեալ եւ քառասուն տարեկան չընդունուած անձներէ, որոց չորսը եկեղեցական եւ չորսը աշխարհական պիտի ըլլան»:

Յիշեալ «Խորհուրդը պաշտօննէ՛ ընտանեկան վեհերը շնորհ եւ յանձնուած դասերը լինել եւ որոշել»:

Ծանօթ ամուսնական խնդիրն ալ Զմբուռնիոյ մէջ ծագած ըլլալով՝ վերոգրեալ օրինական տրամադրութիւններուն համեմատ անշուշտ Դատ. Խորհուրդին յանձնուած էր:

Դատավարութիւնը 19 Մարտին սկսաւ: Աղերսարկուն խնդրագիրին մէջ նախ իր պահանջուած օրինաւորացիս պատճառաբանած չէր, երկրորդ իր անքաւական եւ անհաւանական համարած պատժութիւններէն զատ, նոյն իսկ սոսոյց դատածներն ալ չառ ժողով եւ անորոշ ձգած էր, օրինակի համար «չստէր վրայ զաշով տկանա-

սեա եղած եւ եւ շատեր ի շրոյ իմացած» պարբերութիւնով ակնարկել ուզած անձերէ եւ վկաներէ քիչերուն անգամ անունները չէր յիշած։ Վերջապէս թէ գրուածքէն եւ թէ խօսուածքէն յայտնի էր թէ՛ իրական անստուգութեան մէջ թաքուն նպատակներով եւ անհերքելի միջոցներով ձեւակերպուած խորհրդաւոր խնդիր մ'էր որ կ'ներկայանար։

Ուստի Դատ. Խորհուրդը՝ նախ խնդիրն հիմը եւ երկրորդ հարկերու պահանջութիւն համեմատ քննութիւններ կատարելու համար կարեւոր եղող պարագաները հասկնալու, վերջապէս դատին ամբողջութեան եւ մասնաւոր էական մասերուն վրայ կատարեալ դադար մը կազմելու դիտաւորութեամբ հարկադրուեցաւ աղերսարկուէն բացատրութիւններ պահանջելու։

Դատախազին եղբայրն ու փոխաւորդը՝ երկու Տիպար քահանաներու ընդունած անմասն հրաւերն եւ դատախազի տան մէջ կատարած ոչ արի եւ ոչ բարի պաշտօնները իր ուզած կերպով պատմելէ վերջը, թէ եւ չորս անձերու եւ զանազան վկաներու անուններ տուաւ, բայց ի վերջոյ ամբաստանողական մեծամտութիւնով մը դժկամակութիւն ցոյց տուաւ ուղղուած հարցումներուն պատասխանել, աւարկելով թէ՛ պէտք է նախ դատաւարեալը հարցաքննել։

Սոյն ընդդիմութեան վրայ դատաւարեալին փոխանորդը պատասխանագիրքին մէջ չեչտուած առարկութիւնը կրկնելով յիշեցուց թէ՛ աղերսարկուին դիտուած պահանջումն ըստ ինքեան իբրեւ դատ անընդունելի եւ անլսելի ըլլալով, ըստ օրինի հարկ է որ ամուսնուլուծման խնդիրը մերժուի, մի եւ նոյն ատեն պատրաստակամութիւն ցոյց տուաւ հաշտարար միջոցներ ընձեռելու համար ամէն տեսակ օրինաւոր եւ պատշաճ քննութիւններ կատարուելուն, եւ այդ նպատակով իբրեւ նախնական եւ դրական ապացոյց բժշկական վկայագիր մը ներկայացուց։

Դատախազին եղբայրն ու փոխանորդը այդ վկայագիրը քննելու եւ պէտք եղած պատասխանը տալու համար ատոր մէկ օրինակը պահանջեց եւ գլխաւորապէս այդ պատճառով քննութեան եւ դատաւարութեան շարունակութիւնը Գ Ապրիլին յետաձգուեցաւ։

Այս կերպով դատաւարութեան համար օրոշուած երկրորդ նիստի օրը, թէ դատախազը եւ թէ իր փոխանորդը բացակայած ըլլալով դատափետի փոխանորդին կողմէ եղած օրինական պահանջումի մը վրայ, դատախազին խնդրագիրը մերժուած եւ դատաւարութիւնը ցնոր դիմում ընդհատուելով դատն ալ ըստ օրինի գոյութենէ դադարած էր։

Այդ օրոշումը տրուելէ վերջն էր որ Պատրիարքարանէ Զմիւռնիոյ Առաջնորդարանը հասաւ Գ Ապրիլի հռչակաւոր հեռագիրը, զոր թրքերէն ընագիրով եւ հայերէն թարգմանութիւնով հրատարակեցի անցեալ տարւոյ Ա. Մարտի 27 թիւին մէջ եւ որով դատախազի

բողոքագիրքին վրայ տեղւոյս Պատր. Փոխ. Ս. Հօր կազգարարութէր Տիկինն անձամբ հարցոտփորձել եւ երկու քահանաներու յառաջագոյն կատարած հարցաքննութեան տեղեկագիրքին պատճէնը ստանալ եւ խրկել եւ ցնոր հրահանգ գործին գատաւարութիւնը հօսյեալ տալ (եհեկի թայիւնաթա տէյիւն իշիւն ղուհախէսիւնիւն օրա ճա տուրտուրաւսը)։

Պահանջուած հարցաքննութիւնը կատարելու համար 21 Ապրիլին Պատր. Փոխ. Ս. Հօր կողմէ խրկուեցաւ հրաւիրագիր մը, որուն դատաւարեալը գրաւոր կերպով պատասխանեց թէ՛ ըստ ինքեան անլսելի դատի մը առթիւ չուզեր լռութիւն աւելցնելով թէ՛ առարկութեան համար տրուած գրաւոր պատասխաններն ու Դատ. Խորհրդոյ արձանագրութիւնները լիութի կ'ըսուեն։

Այդ պատասխանը տալով Տիկինը իրաւամբ կը յուսար թէ՛ Ս. Պատրիարք Հայրը ինչդիրի հանդամանքին եւ դատաւարութեան ընդհատեալ ընթացքին տեղեկանալէ վերջը, այդ առարկութեան մասին վարդապետական խորհուրդ մը (avis doctrinal) եւ ի հարկին դատաւարութեան իր պատկանած չըջանակին մէջ լրացնելու համար իր հետագրական խոստումին համեմատ հրահանգներ պիտի տար։

Օրինաւոր էր այդ յոյսը, որովհետեւ կազմական կանոնագիրքի Ը. հատուածին համեմատ գաւառներու մէջ, ո՛չ թէ միայն անձնական բողոքներու, այլ նոյն իսկ սահմանեալ օրինաց եւ հրահանգաց հակառակ ընթացքներու առթիւ կեդ. Վարչութիւնը երբ միջամտութեան պէտքը զգայ, իրաւունք ունի միայն բացատրութիւն պահանջելու եւ ազգարարութիւն ընելու։

Այդ յոյսով անցան օրեր, շաբաթներ եւ ամիսներ, Տիկինը ուղղակի Ս. Պատրիարք Հօր գրաւոր դիմումներ ըրաւ, իր առարկութիւնը յիշելով թախանձողին խնդրեց որ օրէնքն ու արգարութիւնը յարգուին եւ իր պատիւն ու իրաւունքները պաշտպանուին, բայց իր առարկութեան եւ դիմումներու մասին հաւանութեան կամ մերժումի պատասխան մը ստանալու բաղղին երբէք չարժանացաւ, նոյն իսկ Առաջնորդարանի միջոցաւ տեղի չունեցաւ ազգարարութիւն մը, հաղորդող թէ այդ առարկութիւնը ո եւ է պատճառով մը նկատողութեան չպիտի առնուի եւ կեդրոնի մէջ քննութիւն պիտի կատարուի եւն։

Եւ ահա եօթը ամիս վերջը կ'լսուի թէ՛ ինչդիրը կեդր. Վարչութեան կրօն. Ժողովոյ առջեւ դատաւարեալէն գաղտնի կերպով յրնհուելով ամուսնական պատկը չեղեալ համարուած եւ երկու կողմին ալ վերստին ամուսնանալու արտօնութիւն տրուած է։

Դատաւարութեան միայն ցնոր հրահանգ յետաձգուելուն մասին տրուած հրամանը որոշմագիրքի մէջ ալ բոլորովին ծածկել կամ փոխել կարելի չըլլալով գրուած է թէ «Ապրիլ 9 ին հետագիրով հրաման կուտայ խնդիրը առկախել»։

Եթէ առկախեալ բայը Իշխմանց գրական մրցանակներու առկախեալ գումարներով պատրաստուելէք բառարանի մէջ գործերու ականաւոր հեղինակաց վկայութեան հակառակ փոխադրել եւս պիտի նշանակէ, առիկայ օրինական խոտորումին համեմատող յետաւորդեցիկ նշանակութիւն մը ըլլալով հանդերձ զատ խնդիր մ'է, բայց ամէն պարագայի մէջ, թէ Պետական հեռագրատունը եւ թէ տեղւոյն Առաջնորդարանը գտնուող պատճէնի մէջ ցնոր հրահանգը (եհնի քաղիմարա տէյիս) ուրանալ եւ այդ սահմանաւորիչ ասացուածը, նամանաւանդ անոր այլալեզու ընտղիրը ապագայ բառարանի մէջ փոխել անկարելի պիտի ըլլայ, որովհետեւ այդ բառգիրքին խօսեցեալ հեղինակները կամ աշխատակիցները երբէք իրաւունք չպիտի ունենան ուրիշ լեզուներու բառերն ու զուրյուածքներն ալ մտահաճ կերպով նշանակելու կամ մեկնելու:

Հակառակ ամէն բացայայտութեան, եթէ առկախելու ենթադրեալ փոխադրական նշանակութիւնն ալ ընդունուի, զարձեալ պէտք էր որ այդ փոխադրութիւնն ալ բանաւոր եւ որոշ օրէնքի մը համեմատ տեղի ունենար:

Եկեղեցականք ոմանք որչափ ալ իրենց հաճելի նկատումներով անարկարծիք գտնուին, բոլոր օրէնագէտք միահամուռ կ'հաստատեն թէ անձնական խնդիրներու մէջ դատափետը իր ընակալայրի դատարանը կոչուիլ պէտք է. (*En matière personnelle, le défenseur sera assigné devant le tribunal de son domicile*) եւ զատ մը իր պատկանած շրջանակի դատարանէն ուրիշին փոխադրել (Նազըր տալա = *Renvoi d'un tribunal à un autre*) միմիայն պատժական խնդիրներուն յատուկ է, եւ զայն կատարելու համար հարկ է որ գտնուին ըստ օրինի իրաւամբ կատարեցի պատճառներ (Շիւփիհէյի տաի' հապապը լեագ-պուլէի ևիզալիէյի = *Suspicion légitime*) եւ այդ մասին տեղական պաշտօնեաներու խորհրդածութիւնները կամ կարծիքները անուին:

Թողունք որ առաջիկայ խնդիրը ամուսնական, այսինքն անձնական է, եւ որուն մէջ եթէ բանաւոր եւ ընդունելի պատճառներ գտնուէին դատաւորի մերժում (*Récusation des juges*) մը կրնար ըլլալ, եթէ քննական տեղափոխութիւն մ'ալ ներելի ըլլար, յետ օրինաւոր ձեւակերպութեան պէտք էր խնդիրը համահաւասար խորհուրդի մը, այսինքն Պօլսոյ կամ մօտակայ ուրիշ քաղաքի մը Դատ. Խորհուրդին յանձնել եւ հոն դատաւարութեան համար օր եւ ժամ որոշուելով երկու կողմն ալ յատուկ կոչնագիրներով հրաւրել:

Պատրիարքարանը՝ իր հայրական գլխաւորութեամբ այդ օրինական պայմաններէն եւ ոչ մէկուն կարեւորութիւն չտուաւ. կարծեցեալ փոխադրութեան մասին դատափետին ուղղուած գրաւոր կամ բերանացի պարզ յայտարարութիւն կամ ազգարարութիւն մ'ալ չըրաւ, ուստի անկարելի էր մտաբերել եւ հաւանականութիւն տալ

թէ Զմիւռնիա ընդհատ վիճակի մէջ առժամապէս գոյութիւնէ դադարած դատ մը կեդր. Վարչ. կրօն. ժողովոյ առջեւ կրնայ գաղտնի կերպով քննուիլ, եթէ ներելի է մէկ կողմին հակիլը քննութիւն համարել:

Արդարեւ այդ տարօրինակ միջամտութիւնը եւ միակողմանի խորհուրդները բոլորովին գաղտնի կատարուած են. դատաւարեալը ցարդ չգիտեր թէ՛ գոյգ մը անվուգական քահանաներ ի՞նչ ըսած են, դատախազին կողմէ Նոյեմբեր 4 թուականաւ, այսինքն որոշում տրուելէ հինգ օր առաջ իբր թէ Զմիւռնիա գրուած եւ Պօլիս խըրկուած գրութեան (?) կից երկու նամակները ի՞նչ կ'պարունակեն, նոյն իսկ որոշմագիրը կարգաւոր անոնց մասին բացորոշ գաղափար մը կազմել անհնար է, եւ դարձեալ դիւրին չէ գուշակել թէ՛ ինչո՞ւ դատախազին եղբօրը կողմէ Զմիւռնիոյ Դատ. Խորհուրդին առջեւ յիշատակուած ակնհայտաւ եւ ականջալուր վկաններէն եւ ո՛չ մին ունկնդրուած չէ եւ, եւ:

Շատեր գիտեն թէ՛ հաւատաքննական ատենները բնորոշող յատկութիւններէն մին ալ քննութեան խիստ կերպով գաղտնի ըլլալն էր, այդ կերպով յիշեալ ատեններու առջեւ թէ՛ եւ ամբաստանեալի եւ անոր հակառակ խօսող վկային դէմ առ դէմ գալն արգիւրուած էր, բայց գոնէ հոն եթէ ոչ վկաները տեսնել, գէթ վկայութիւնները լսել կարելի էր, մինչդեռ յիշեալ քննութեան մէջ այդչափն ալ զլացուած է:

Ասկէ զատ յայտնի չէ թէ՛ կեդր. Վարչ. կրօն. ժողովն իր այդ ապօրէն եւ անիրաւ որոշումը ի ներկայութեան թէ՛ ք բացակայութեան տրուած կ'համարել, նոյնպէս անկարելի է ըմբռնել թէ՛ ինքն իրեն նախնական թէ՛ վերաքննական ատենի հանգամանք տուած է, բայց ամէն պարագայի՝ իր աներեւակայելի միջամտութիւնը՝ նախ անմարսելի ոտնձգութիւն մ'եղած է, որով տեղւոյս Վարչութեան իրաւասութիւնը քահարարուած է, եւ այսօր այդ Վարչային մարմինները իրաւունք ունին ըսելու թէ՛ սոյն վարմունքը իրենց դէմ անվստահութեան անիրաւ ցոյց մ'եղած է եւ ո՛չ թէ Սուրհակդակի անձկամիտ եւ կղերամուկարժեքին համեմատ գործնական դաս մը:

Երկրորդ այդ տարօրինակ միջամտութեան անմիջական եւ վնասաբեր հետեւանքներէն մին ալ եղած է խեղճ եւ տկար արարած մը ինքզինք պաշտպանելու իրատունքէն զրկել եւ ներքէ հնարաւոր չէ այդ կարգի զրկանք մը ներելի յանցանքներու կարգը դասել. ինչպէս նաեւ այդ եղանակներով տրուած որոշում մ'ալ արդար անուանել ամէն խղճի գործ չէ:

Արդարեւ օրինական առարկութիւններն ինքնակամ ձեւերով առ ոչինչ գրել, քմահաճոյ փոխադրութիւններ կատարել եւ բացարձակապէս հակաքրիստոնէական որոշումներ տալ եւ այդ կերպով էական եւ նուիրական սկզբունքներ ռանակոխ ընել բաւականէն աւել:

լի ապօրինութիւններ եւ անիրաւութիւններ են, որոնք ոչ թէ
Զմիւռնիացիներուն, այլ եւ բոլոր ողջամիտ եւ արդարասէր անձե-
րու կրնան իրաւացի տնտեսութիւն պատճառել, բայց միայն ատոնք
չեն որ ցաւ եւ զայրոյթ առաջ բերած են, այլ կան նաեւ Ս. Ժողո-
վին հիանալի քննութիւններն ու սքանչելի նկատումները, զորս
կարժէ զատ նկատողութեան ասնուէլ:

ՆԱԶԱՐԷԹ Զ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ



Քան եկեղեցոյ զանգակն, ժամացոյց.
Ճշտապահ եւ դուն. եւ վաղայարոյց
Կ'երգես ոգելին մինչ մեկն եկն ի խուն
Անթիւ յանցանքներն անիրաւ մարդուն.

Մարդիկ ի հեճուկս քեզ ըսին անմիտ,
Իրաւաբ, առ ի՛նչ պէտք են մարգարիտ.
Երանի՜ քե ինքն աչ մարգրտի տեղ,
Հողին մեջ փնտռե սրնունդն իր հիւրեղ.

Մարդը՝ պերճասեր, մարդը՝ սրնափառ
Եղբայրն բըզբփտե անիրաւաբար
Մարգրտի մ'եւեթ հասկիկն համար.
Քան զայն յարգի չե՞ չոր հացին պատառ:

Դուն միշտ կը տեսնես մեր ծուռ դասասան
Մեր սրխալ վրձիռ, հետս յանձնապատասան,
Ու հաւաքուսին բազմիցքս անգամ
Կը կրկնես մարդոց գործերն անըզգամ.

Դու ձայնն եւ զոգցես մեր խղճին արդար.
Բողո՛ք կը բառնաս անդուշ անդադար,
Ինչպէս Պետրոսին ուրացման յանցանք,
Տիրոջը ձայնով տրիր արձագանգ:

ՄԵԼՔՈՆ - ԱՍԱՏՈՒՐ

ՀԱՆԵԼՈՒԿԸ

(ՆՈՐԱՊԵՏՈՐ)

Սաստիկ ցուրտ մը կար դուրսը, ապակիներուն վրայ սառը ման-
ուածապատ տանթէլ մը կը կազմէր եւ հովը կը մըմնջէր պատու-
հաններուն ետեւէն:

Բազմաթիւ հիւրեր կային այն իրիկուն ժօրժ տ'Անուի սալօնին
մէջ եւ խօսակցութիւնը իր ամենէն տաք շրջանին հասած էր:

Ժօրժ տ'Անու տարէց մարդ մըն էր կանխաճառ ճերմակ մազերով
եւ ճերմակ սրածայր մօրուքով՝ որոնց մէջէն իր երիտասարդ մնա-
ցած մօրթը եւ աչքերը ալ աւելի թարմ կ'երեւէին եւ տեսակ մը
կորովի արտայայտութիւն կուտային իրեն, իր քայլը՝ Օրիորդ տ'Ա-
նու անուշ նկարագրով աղջիկ մը, ձերացած եւ բարի օրիորդներու
յատուկ *puérile* բայց մտադի խօսքերով կ'օգնէր հիւրերը ընդունե-
լու: Կ'ըսէին թէ ժամանակաւ իր նշանածը մէկէն ի մէկ զրկուած
էր գաղթականութեան մը մէջ եւ հոն մեռած էր եւ օրիորդ տ'Անու
անոր սուգը պահած էր երկար տարիներու մէջ: արգարեաւ իր թա-
ռած զէմքին վրայ կարելի էր դեռ գտնուի չքեղ գեղեցկութեան
մը հետքերուն հետ ցաւի ակօսները որ երեսն ի վար կ'երկարէին
մանաւանդ չրթունքներուն անկիւններուն մօտ: այլ սակայն հիմա
հանդարտած կը թուէր եւ իր աչքերը, քիչ մը պղտոր տարիքէն,
փոթորիկէ մը ետքը խաղաղած ծովի մը անփայլ եւ ստուերոտ կա-
պոյտը ունէին:

Խօսակցութիւնը դարձած էր նոր հրատարակուած հոգեբանական
վէպի մը վրայ եւ ինչպէս գրեթէ միշտ նման պարագայներու մէջ
խնդրոյ առարկայ էր կնոջ հոգին:

— Ան առեղծուածային, անիմանալի կնոջ հոգին, հանելուկ մը
ամբողջ ոգուն բազը ինքն իսկ չգիտեր թերեւս:

Հրաւիրեալ կիներ խօսակցութեան չէին խառնուեր, միայն թէ
չափազանց շողոգորթուած՝ իրարու երես կը նայէին եւ իրենց զէմ-
քերը կը պայծառանային աննշմարելի ժպիտով մը որ իրենց աչքե-
րուն մասնաւոր փայլ մը եւ անմեկնելի հրապոյր մը կուտար:

— Ինձի միշտ զարմանալի երեւցած է այդ կարծիքը, ըստ Օրի-
որդ տ'Անու, կարծեմ թէ այրերը կիներու հոգիին կը վերադրեն ա-
նախ բարդութիւններ որ իրականին մէջ գոյութիւն չունին: տեսա-
կէտի խնդիր է, չէ՞. ասիկա չնմանի՞ր քիչ մը գունաւոր ակնոց կրող
մէկու մը որ կը պնդէ թէ առարկայները իր ակնոցին գոյնը ունին:

— Ըստ ձեզ, օրիորդ՝ այրերն են որ աւելի բարդ հոգի մը ունին,
աւելի առեղծուածային եւ անոր մէջէն կը դատեն կիները:

— Ոչ բոլորովին անսարակոյս: աւելի ինձի կը թուի թէ պատ-

բանք մըն է:

— Պատրանք թէ իրականութիւն, մէջ բերաւ ժօրժօտ՝ Անու, դուն չէ՛ որ, սիրելի քոյրս, պիտի կրնաս ըմբօնել այն պատրուդ, քմահաճ, ամեն հովէն դարձող էակը որ կին կ'ըսեն. դուն որ սիրելի եւ տառապիլ գիտցած ես միայն:

Օրիորդ տ'Անուի խորշումները կարմրեցան. իր գորովալիբ աչքերը դարձուց եղբօրը. ատեն մը ամենքը լուռ մնացին, ժօրժօտ՝ Անու մտածկոտ կը մնար, մէկէն շարունակեց.

— Անտարակուսելի է թէ պաշտելի պարզութիւններ կան երբեմն, չրթունքներ՝ որոնք պիտի աժգունէին ստելու ատեն, բայց այդ հազուադիւս բացառութիւններուն քով . . . :

Կիներու ներկայութիւնը թոյլ չտուաւ անշուշտ շարունակելու իր մտածումը, խօսքը աւելաւ ձգեց եւ մօտենալով շրմինէին.

— Կուզէ՞ք ձեզի պատմեմ պարափայ մը զոր չեմ կրցած մինչեւ հիմա բացատրել. թերեւս ձեզմէ մէկը աւելի փորձառու՝ հանելուկը լուծէ եւ կամ ձեռնհասութիւնը ունենայ թափանցելու կնոջ մը հոգիին խորը որ ինծի պաշտումի եւ տառապանքի տագնապներ տուած է:

Այն ատեն երիտասարդ եւ ուսանող էի եւ աւանց անտպարծու թեան կրնայի հաճելի մէկու մը տեղը անցնիլ, գոնէ կ'ինկըր իրենց վարմունքով այդ կարծիքը կը ներշնչէին. իրիկունները ընթրիքէս ետքը կ'երթայի Սէնդ ժընրվիէփի գրադարանը եւ մինչեւ փակումը՝ գլուխս երկու ձեռքերուս մէջ առած՝ կը կարդայի, կը կարդայի. . . Այն ատենները հիմակուան չափ ուսանողուհի չկար, հազիւ քանի մը ոռւս օրիորդներ ասդին անդին համալսարաններու մէջ իրենց խոհուն եւ բնաւ կանացի սիլուէթը կը ցուցնէին, այնպէս որ մանաւանդ իրիկունները կնոջ մը երեւումը հազուադիւս բան մըն էր գրադարանին մէջ:

Գիշեր մը, մտաւորապէս յոգնած, վայրկեան մը ընթերցումս ընդհատեցի. աթոռիս յենակին պիտի կըթնէի երբ հրկու սեւ աչքեր իմ ուշադրութիւնս հրաւիրեցին. այդ սեւ աչքերը իմ վրաս սեւեռած էին եւ նայուածքին յոգնութենէն հասկցայ թէ երկար ատենէ ի վեր. ինչչափ ալ աշխատող ուսանող մը ըլլայի եւ այդ միջոցին կնոջ մը մտածելու տրամադրութենէն շատ հեռու. այդ աչքերը այնպիսի յանկուցիչ, գգուող եւ գորովալի բան մը ունէին որ մէկէն, — այո՛ մէկէն — կարծեաւ թէ արրեցուցիչ ըմպելի մը խմած ըլլայի, գլուխս տաքցաւ, կուրծքս լեցուեցաւ յուզումով եւ ալ, յայտնի է, չկրցայ կարդալ. բայց ինքն ալ յոգնած նայելէն եւ թերեւս խրտչած իմ ուշադրութենէս, գլուխը, իր աղուոր սեւ գլուխը հակեց գրքին վրայ եւ յետոյ ինքն ալ չկրնալով կարդալ պզտիկ նշան մը բրաւ հեռուն բառգիրքները քննող երկայնահասակ եւ չէկ մազերով անձի մը եւ մեկնեցան միասին:

Աւելորդ է ըսել թէ շտապով գիրքս եւ մուտքի թուղթս յանձնելէ ետքը հոն կեցող պաշտօնհայի մը՝ սանդուղներէն վար գլտորեցոյ հտեւումն եւ գիրքնք գտայ դեռ դրանը առաջը կեցած որ օտար լեզուով մը կը խօսէին ընտանեաբար։

Քիչ մը ետքը կ'աներեւուեթանային Մուֆթար փողոցին մթութեան մէջ։ Այն եռամսեային քննութիւններս չկրցայ անցնել։ Ընկերներս զարմացած կը հարցնէին պատճառը. զանազան պատրուակներ մէջտեղ բերի։ Բուն պատճառը այն զոյգ մը սեւ աչքերն էին որ հիմակ ցորեկ եւ հրեկոյ կը տեսնէի գրադարանին մէջ եւ որոնց կը հետեւէի, որոնց շուրջը կը գեղերէի։

Շէկ եւ երկայն երկոտասարդը չէր երեւեր ալ քնաւ եւ երբ ես օրեւորդէն ետքը կ'համնէի, կ'առնէի գիրքս եւ իր քով կ'երթայի նստելու։ Երբեմն իրարու կը ժպտէինք եւ երբեմն ալ մատիտ, թուղթ եւ փոխ կուտայինք իրարու։

Ջափազանց երկչուտ դարձած էր եւ իր ներկայութեան դպրոցական ուղու ձախլիկ շարժումներ կ'առնէր որ զիս կը կատրեցնէր։ Կետզհեաէ նշմարած էի թէ սովորական աղջիկ մը չէր ան. չափազանց պարզ հագուած եւ մաղերը, հոծ, սեւ մաղերը ժողոված ծոծրակին վրայ խիստ երեւոյթ մը կուտային իրեն։ Իր մատներուն յօդուածներու նրբութիւնը իր մէջ կը յայտնէր տեսակ մը աշուղականութիւն։ շատ տփույն էր եւ թխորակ եւ յօնքերը թեթեւօրէն կը բարձրանային քունքերուն վրայ որոնց կը հետեւէին նաեւ աչքերուն ծայրերը, քիչ մը շատ երկայն կտրուած եւ եզերուած երկայն սեւ թարթիչներով։ Նրբունքը թանձր եւ լեցուն զարմանալի ճրկնութիւն մը ունէին եւ որոնց վրայ կ'երեւէր կարծես իր բոլոր հոգեկան վրդովմունքը։

Երբեմն կը թողուր ընթերցումը եւ աչքին պոչովը ապահովուելէն ետքը թէ իրեն կը հայէի՝ ինծի կը դառնար եւ կրարու կը ժպտէինք հին բարեկամներու պէս։ Այդ ժպիտին յիշատակը թանկագին բանի մը պէս կը պահէի հոգւոյս խորը եւ գիշերը երբ անքուն կը մնայի երկար ատեն կը խորհէի անոր մեծ գործանքով, գրեթէ պաշտումով։

— Անուշ եւ սիրելի բարեկամուհիս, ի՞նչչափ երախտապարտ եմ քեզ քու ժպիտիդ համար։

Այլ սակայն դեռ իրարու անուն անգամ չէինք գիտեր. իր ընթերցումներէն գուշակած էի թէ բժշկութեան ուսանողուհի էր. այսչափ միայն, ինչե՞ր չպիտի տայի իր անունը հասկնալու համար որպէսզի իմ առանձին մնացած ժամերուս անոր հնչիւնին հեշտանքը զգայի չորթուն քներուս վրայ եւ ինծի կը թուէր թէ տփկա արդէն համբոյրի մը պէս քաղցր պիտի ըլլար . . .

Այս միջոցին քանի մը բարեկամներու աջակցութեամբ յարաբերութիւններ հաստատած էի Ռուս ուսանողներու հետ որոնց մօտ

կը յուսայի գտնել զայն. մէկ քանի ուրիշ ուսանողուհիներու ծանօթացայ ինչպէս անգամ մըն ալ հանդիպեցայ չէկ երիտասարդին որուն համար ըսին թէ ինքն ալ բժշկութեան ուսանող է եւ բարձր գինուորականի մը տղայ. կ'զգուշանայի ուղղակի հարցումներով իմ սիրելիին հետքը գտնալ, բայց անգամ մը առիթը ինքնին ներկայացաւ:

Ընթրիքի հրաւիրուած էի իմ նոր բարեկամներէս մէկուն տունը. ժամը կ'անցնէր եւ չէին ուզեր սեղան նստիլ որովհետեւ ուսանողուհիի մը կ'սպասէին:

— Զարմանալի է. Նաթալի Ալեքսանտրովնա երբէք չուշանար սակայն:

— Կ'երեւի բան մը պատահած է:

Նոյն միջոցին դրանը զանգակը կը հնչէր երբ ես իմ մօտս գտնուող անձի մը կը հարցնէի.

— Նաթալի Ալեքսանտրովնա, կարծես թէ ծանօթ անուն է, Ռուս օրիորդ մը չէ՞:

— Այո՛, բըթիթ Ռիւսիեկն մը, բժշկութեան ուսանողուհի:

Նոյն միջոցին Նաթալի կը մտնէր սենյակ, ընկերացած չէկ պարոնին հետ. Երբ իր կրակի պէս աչքերը իմ վրաս դարձան՝ երբէք զարմացում չյայտնեցին եւ թողուց որ մեզ իրարու ներկայացնեն, բայց որովհետեւ իրականին մէջ օտար չէինք իրարու, քովս նստեցաւ եւ մինչեւ ետքը խօսեցանք իրարու հետ. նոյն չէկ պարոնին ընկերակցութիւնը նախանձէ գալարած էր սիրտս եւ խօսակցութեան սկիզբը ձայնս կը դողդղար յուզմունքէս, բայց քիչ վերջը տեսայ որ անիկա բնաւ զբաղելու ձեւ չունէր Նաթալիով եւ մեր մտերմութիւնը ոչ միայն զինքը չէր շահագրգռեր այլ նոյն իսկ կարծես թէ չէր տեսներ. այնպէս որ անտարբերութեամբ եւ միմիայն հետաքրքրութենէ զրոգւած հարցուցի.

— Ձեզի ազգական է՞ այդ պարոնը:

— Ոչ, բարեկամ մը:

Եւ որովհետեւ մեզի, ֆրանսացիներուս համար անըմբռնելի բան է, չէ՞, այր ու կնոջ մէջ այդչափ ցուրտ բարեկամութիւն մը, զարմացումս չկրցայ զսպել:

— Ա՛հ, բարեկամ մը՞:

Անկէց ետքը Նաթալի Ալեքսանտրովնա յաճախ կ'ընդունէր իմ այցելութիւնս իր պզտիկ ուսանողուհիի սենեակին մէջ՝ երբեմն այնքան լեցուն բարեկամներով որ մինչեւ իր նեղ երկաթէ անկողինը մէկ ծայրէն միւսը գրաւուած կ'ըլլար. երիտասարդներ եւ աղջիկներ, ծխախոտի ծուխէն թանձրացած մթնոլորտին մէջ, կը խօսէին, կը վիճաբանէին, երբեմն հաւատացէք շատ ծանր խնդիրներու վրայ այնպիսի լրջութեամբ մը եւ ձեռնհասութեամբ մը որ զիս — իրաւազիտութեան ուսանող — կ'ապշեցնէին. երբեմն վիճա-

բանութիւնը կէտի մը կը համնէր որ չէի կրնար հետեւիլ իրենց եւ օտարական իրենց մէջ՝ կը դիտէի Նաթալիի որուն նայուածքը եւ առեղծո՞ւածային ժպիտը երբեմն կը դառնային ինծի: զինքը մինակ գտնել իր տան մէջ գրեթէ անկարելի էր, հետեւաբար օր մը որոշած էի շաբթուան մէջ եւ Նաթալի, լաւ ընկեր, կուգար դարձնելու իմ այցելութիւններս:

Բայց հաւատացէ՛ք այնքա՛ն պարզ էր իր վարմունքը, այնքան պշտանքի հետքը չկար իր վրայ որ չէի համարձակեր նոյն խոսք հելու թէ իր այցելութիւնները իմ առանձին ապրող երիտասարդի սենեակիս մէջ ու եւ է նախորնտրութիւն մը կամ համակրանք մը կ'ենթադրէր. չէ՞ մի որ զինքը եւ իր ընկերուհիները կը տեսնէի ուրիշ ընկերներու սենեակ, այլ սակայն ես զինքը կը պարուրէի անանկ գորովանքով մը եւ սիրով մը, այնպիսի դարպաս մը կ'ընէի իրեն որ ամենէն խիստ մեծցած Ֆրանսուզին պիտի հրապուրուած ըլլար արդէն, իր եկած օրերը սենեակս ծաղիկներով լեցուած կ'ըլլար եւ իրեն համար կը ճարէի ուսական բուրուփնաւէտ սիկառէթներ զորս շատ շնորհալիօրէն կը ծխէր իր բթամատին եւ ցուցամատին ծայրերովը բռնած: Երբեմն ծխախոտին թանձր եւ ճերմըկորակ ծուխին մէջէն կը նշմարէի աչքերը որ ծաղրանքով լեցուն կ'թուէին ինծի բայց երբեմն ալ այնպիսի գորովանքով մը ողողուած էին որ սիրտս կը շարժէր եւ փափաք կ'զգայի երթալ իր ծունկերուն վրայ դնելու գլուխս եւ լալու: Երկար ատեն որովհետեւ շարունակական սպասումիս, յոյսերս եւ յուսախաբուցութիւններուս մէջ ջղերս չափաւանց գրգռուած էին եւ ինքը իմ սեւեռուն գաղափարս սկսած էր դառնալ: Ուրիշ ատեն խօսքը կը դարձնէի սիրոյ վրայ եւ իմ նախապէս կիներու մասին ունեցած փորձառութիւնէս գիտել թէ կին մը միշտ այդ պարագային կը մատնէ իր մտածումին խորը: Բայց Նաթալիի հետ ի՞նչ կարեւորութիւն ունէին այդ փորձառութիւնները: անիկա շատ պարզօրէն կը խօսէր աւանց յուզումի, անողոքաբար դաստորեւով սիրոյ աստիճանները եւ տեսալիները անանկ անդորրութեամբ մը որ կարծես կ'եռայի կեցած տեղս եւ փափաքներ կ'զգայի իր վրայ խոյանալու եւ համբոյրներով լուսննելու իր տաք չրթունքները:

Օրին մէկն ալ անդրադարձայ որ Նաթալի իր ձայնին եւ նայուածքին փայփայանքով, իր վարմունքով եւ զեռ անհամար պզտիկ ոչինչներով զորս կարելի չէ սահմանել եւ որոնք այնքան մեծ կարեւորութիւն ունին սիրահարի մը համար, հրապուրած, կախարդած էր զիս բոլորովին՝ իր բոլոր անկախութիւնը պահելով, այնպէս որ եթէ օրին մէկը ինծի հոն ձգէր այնպէս, իրաւունք չունէի բան մը, բան մը ըսելու իրեն:

Երբ այս գաղափարը առաջին անգամ մտքիս մէջ մտաւ ինքզինքմէս ելայ, տառապանքը բուռնած էր հոգւոյս մէջ եւ ալ Նաթա-

լիք համար սիրոյ եւ ատելութեան հակառակն զգացումով մը
լեցուած էի:

Նաթալի իր սովորական այցելութիւնը կատարեց. այն իրիկուն
տե՛նդ ունէի, չափազանց տոգունած դէմքիս վրայ, աչքերս կը փայ-
լէին հիւանդի աչքերու պէս. Նաթալի անմիջապէս նշմարեց:

— Տկար է՞ք, պարոն տ'Անու. ինչո՞ւ չիմացուցիք ինծի նախա-
պէս որպէսզի ձեզի անհանգիստ չընէի:

— Բայց ընդհակառակը, կակազեցի, ձեր ներկայութիւնը . . .

Զգացի որ ո եւ է շողաքորթիչ խօսք ծաղրելի պիտի ըլլար, այն-
քա՛ն պարզօրէն եւ բարեկամաբար կը խօսէր անիկա:

Յետոյ մօտիկցաւ ինծի, այնքան մօտ որ իր անէին հեշտագին
ջերմութիւնը կ'զգայի եւ ձեռքը դրաւ ճակտիս:

Հրճուանքով եւ երախտապարտութեամբ իրեն դարձայ. աչքերս
լեցուեցան:

— Նաթալի Ալեքսանրովնա, չէք գիտեր ի՞նչ սպեղանի մը կը
դնէք ցաւիս վրայ:

— Ա՛հ, իրաւա՛մ:

Յուզուած, դողդոջուն, չէի գիտեր ի՞նչ բանի վրայ դարձնել
խօսքը. չըմինէին առաջը ցած աթոռներու վրայ նստած — իրեն հա-
մար առած էի այդ աթոռները, որովհետեւ նշմարած էի որ՛կը սիրէր
ցածը նստիլ, կը խօսէինք տարտամօրէն: Յանկարծ մեծ որոշում մը
առի, գրեթէ յիմարական որոշում մը:

— Նաթալիա Ալեքսանարովնա, ըսի ինչպէս իր ընկերուհիները
սովոր էին զինքը կոչել մօհրմօրէն. երբէք սիրած է՞ք դուք:

Նախ զարմացած ինծի նայեցաւ. յետոյ իր դէպ ի քունքերը եր-
կնցած աչքերը բոցավառեցան եւ ինքն ալ յուզուած ըսաւ ջերմ-
ոանդութեամբ:

— Այո՛, խորապէս:

Իր չրթները կը դողդոջէին եւ կարծես դեռ բտն մը պիտի ըսէր:

Եթէ ֆրանսացի օրիորդ մը պատասխանած ըլլար այսպէս ո եւ
է կարեւորութիւն պիտի չունենար, բայց գիտէի թէ ի՞նչ կ'արժէին
այդ խօսքերը ուս աղջկան մը բերնին մէջ:

— Եւ դեռ կը սիրէ՞ք մինչեւ այսօր:

— Օհ, այո՛ բնականաբար:

Յետոյ ծանր լռութիւն մը տիրեց. տխրօրէն կը ժպտէր ինծի եւ
աչքերը անթարթ մեծ յուզում մ' կ'արտայայտէին. թողուց որ
ձեռքը առնեմ ձեռքիս մէջ, բայց զդացի որ սառի պէս պաղ էր. քա-
նի մը անգամ թոթովեցի:

— Նաթալիա . . . Նաթալիա . . . :

Շատ յուզուած կը սեղմէի ձեռքը, անգամ մը միայն գլուխը
չարժեկով իբր թէ տաժանելի բան մը ունենար ըսելիք մընչեց:

— Մտիկ ըրէք . . . :

Բայց չկրցաւ շարունակել, յետոյ իր աղուոր աչքերը իմ վրաս սեւեռեցան եւ իր նայուածքը երկարաձգուեցաւ, միջցաւ յայտնի էր թէ ուրիշ բանի վրայ կը մտածէր. ի՞նչ կ'անցնէր իր պզտիկ անողոք գլխուն մէջ. ու մէկէն կարծես զսպանակէ մը մղուած ստղի ելաւ:

Դրանք մօտ ապահով Նաթալիի զգացումներուն վրայ, ուղեցի բառ մը ըսել, բառ մը որ որոշէր ձեւով մը նուիրագործէր այն զիջերուն մեր սրտերուն յայտնութիւնը. բայց այդ բառը չգտայ ու բնազդով թեւիս մէջ առի իր մէջքը եւ չրթներս հասան իր մաղեւրուն. զյացի որ իր գեղեցիկ հասակը վայրկեան մը ծանրացաւ թեւերուս վրայ եւ ինքզինքը թողուց իմ փայփայանքիս, բայց անմիջապէս խուսափելով սանդուղներուն հասաւ եւ իր սովորական ձայնով որ կը կտրտուէր սակայն չհատուծեան արագութենէն:

— Պարոն տ'Անու, ըսաւ քանի մը շաբաթ չպիտի կրնամ գալ ձեզի որովհետեւ չափազանց զբաղած եմ անձնական գործերով...

Նրկու շաբաթ շարունակ գացի իր ստանը եւ դռնապանուհիէն ստացայ նոյն պատասխանը:

— Օրիորդը հոս չէ:

Կ'ուզէի զինքը անձամբ տեսնել. կ'զգուշանայի գրելու, վախնալով որ նշաւակ չըլլամ իր բարեկամներուն մէջ. Այդ միջոցին էր որ իմացայ Նաթալիի ամուսնութիւնը իր չէկ բարեկամին հետ որուն նշանուած էր արդէն կ'ըսէին քանի տարիէ ի վեր:

Տառապանքի եւ regretներու ամիսներ անցուցի լուռն դառով մը բռնուած մինչեւ որ անխուսափելի մոռացումը կամաց կամաց ամփոքեց զիս եւ իր պատկերը աւրեց մտքէս ինչպէս ժամանակը՝ լքուած առարկայ մը իր վռչիին տակ. բայց քանի՜ տարիները կ'անցնին, այնքան խորհելով Նաթալիին ինքզինքս անկարող կ'զգամ թափանցելու իր բուն զգացումին. Նաթալի զիս սիրե՞ց վայրկեան մը թէ ոչ. ինծի համար անձանօթ պչրանք մըն էր իր վարմունքը, թէ *intrigante* մըն էր պարզապէս որ պիտի շարունակէր իր խաղը եթէ չէկ պարոնը ժամանակին չընդհատէր զայն. բայց եթէ երբեմն մտիկ ընեմ իմ ներքին ձայնիս անիկա նպաստաւոր է Նաթալիի համար եւ կ'ըսէ թէ անոր սիրտը բաբախնց քեզի համար ալ ո՞վ գիտէ:

Ժօրս տ'Անու լռեց, բայց զգալի կերպով յուզուած էր. այրերը երազկոտ դարձած էին. Նաթալիին պատմութիւնը ի՞նչ արձագանգ կուտար իրենց հոգեւոյն մէջ, ի՞նչ կ'ինքերու յիշատակները կ'անցնէին իրենց մտքէն որոնց հոգիները նոյնքան դոց եւ առեղծուածային մնացած էին իրենց համար:

Միայն կ'ինքերը իրարու կը նայէին սրամտօրէն մպստելով իրենք թերեւս հասկցած էին Նաթալիին եւ պիտի կրնային հանելուկը լուծել, բայց անոնք ալ լուռ մնացին:

ԾԱՂԻԿ ԱՆԱՀԻՏԻՆ

Ըզգաստութեանց Մօր պըտուղ Անահտի
Շուրջը անհամար ծաղիկներ դրախտի
թէ ծըլին փո'ւնջ մը կազմելու համար,
Թող չընտրէ երբէք զանոնք ըստ բախտի:

Ո՛չ փունջ այլ բարսմունք մը պէտք է իրեն
Յօրինել անոնց գեղեցիկներէն,
Ինչպէս դիցուին ունէր ձեռքին մէջ
Դիւթելու համար սիրտերն համօրէն:

Այլ գեղեցկագոյն ծաղիկը որ կայ
Ըզգաստութեան սուրբ ծոցէն մեզ կուգայ,
Սիրոյ բարսմունքին սրսկող մըշտիկն այն
Մօրն ու աղջըկան ուխտերուն վըկայ:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ՏԵՐՏԵՐԻՆ ՀԱՐՍԸ*

(ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐ)

Պ

Անկէ ետք գեղը աղէկ օրեր չի տեսաւ, բայց Տ. Կարապետին օ-
ճախն ա՛լ աւելի անբաղդ դէպքեր դիմաւորեց:

Այն տարին լուսինը խաւարեցաւ, արեւը բռնուեցաւ, վարնան՝
սպասուած անձրեւները չի թրջեցին դաշտին հողերը, պաճաբախան
եկաւ գոմերն ու ակունքները ամայացուց եւ մարախներու տարմեր
անցան հունձքերուն վրայէն, փճացուցին շատ բան ու երկրագործը
մախիթի վրայ նստեցուցին: Տ. Կարապետը անխռով պառկեք էր
գերեզմանին մէջ ու կ'ըսէին որ գիշերները լոյս կ'իջնէր վրան:

— Լուսահոգի՛, երանի՛ քեզի, կը կրկնէին գեղացիք, որ աչքդ
գոցեցիր ու գացիր պառկեցար. մեր սա զլոխները ինչե՛ր տեսան ու
գեռ ի՛նչ մութ օրեր ալ պիտի լուսնան վրանիս, արդար հոգիիդ պե-
րան էր եղեր կ'ըսես . . . :

Եւ անխախտ համոզումով կը պնդէին թէ Տ. Կարապետը իրենց
գեղին խեղ պեղեցիքն էր, իրենց գեղին բարերար օգին էր. ի՛նք որ
բաժնուեցաւ իրենց մէջէն՝ ցաւն եկաւ շնաճանճի պէս թափեցաւ:

* Տես Թիւ 2, էջ 88:

իրենց դաշտերուն ու տափարներուն վրայ. ձախորդութիւնը՝ գեղին վրայ կարժառի պէս կը կարժուէր ու չէր հատներ, ծայրը չէր գար Չքաւորութիւնն ու խեղճութիւնը մինչեւ այն սահմաններուն հասան որ՝ շատ ընտանիքներ լքեցին տուն տեղ, ունեցած չունեցած, ու անցան գացին դաշտին միւս ծայրերը, աւելի բախտաւոր չէնլիքներու մէջ գլուխներն ծածկելու, շատերն ալ քաղաքը փախան՝ իրենց կռնակը քարի ու աղիւսի առջեւ ծռելու, աս խանին ու ան փողոցին անկիւնները մուրացկոսնէն քիչ մը պատուաւոր ապրուստով՝ կտոր մը հաց ձեռք ձգելու ու փորեքներն կշտացնելու:

Եւ արդէն դաշտի մարդուն բաղքն ու երջանկութիւնը ամէն վայրկեան մալի մը թելէն կախուած է, տարի մը անձրեւը կ'ուշանայ, տարի մը ցանքին ժանգ կը զարնէ, օր մը հեղեղը կուգայ արտն ու պարտէզը կը կոխէ ու ահա երկրագործին մէջքը կը կոտրի, ձեռքերը ծոցը կը մնան ու կաքաւի ձագերու պէս աչքերնուն սեւուցը կ'երթայ ճերմկուցը կուգայ. ու եթէ անօթի չի մեռնիր, Աստուած գիտէ մահը քանի անգամ աչքովը կը տեսնէ:

Այս անէծքի քամին փչեց ահա այդ գեղին ալ վրայէն ու շատ տուններ մնացին, անտէր եւ գոնփակ, դեւերու քնակարան: Երիտասարդ չի մնաց գեղը, ուժի տէր կտրիճները, աշխատող բոլոր ձեռքերը թողուցին իրենց ծննդավայրը, թողուցին մայր ու ծնողք, թողուցին աշխատութեան խաղաղ գործիքները ու ձգեցին գացին դէպի օտարութիւն: Դաշտը խլուրդներուն ու օձի բոտտաներուն մնաց:

Ի՛նչպէս պատմել, ի՛նչ լեզուով հասկցնել Տ. Կարապետին տանը այդ տարուան տագնապն ու կարօտութիւնը: Հետզհետէ լեցուն կարասները, փեթակները, բղողները դատարկեցան, եղածը կերան ու գտնուածն ալ վերջապէս հատաւ: Տէրտէրուն ցաւագար տղուն առողջութիւնը վատթարացաւ. օր մը տողջ՝ հինգ օր անկողնէն դուրս չէր ելլեր. դուրսէն եղունգ մը բան բերող չի կար ներս. ո՞վ որու վրայ իշխալու իրաւունք կրնար ունենալ, ո՞ր աչք ո՞րու համար կրնար լալ. գեղացիք ամէնքն ալ իրենց ցաւովը կը տապկւոտուէին, ամէնքն ալ գիշերները նոյն մտմտութիւնն ու նոյն հնչուքի բարձին վրայ գլուխ կը դնէին, ամէնուն ալ կոր ընթէն ու երդիքէն նոյն ծուխն էր որ կը ծխար: Մարդ մարդու վրայ յոյս չէր կրնար դնել:

Բայց Հոռմերը կը շարունակէր իր ընտանեկան արդէն վաղուց կորսուած, չքացած դիրքին ու արժանապատուութեան վէսութիւնը կանգուն պահել՝ իր ազնուական շարժութեւներովը, իր խօսքերուն հանդարտ ու գանգատի, տկարութեան ամէնէ խուսափուկ խոստովանութեանէն իսկ ազատ քաղցրութեամբը, նոյն իսկ ուրիշներու, աւելի անբաղդ ու չքաւոր դրացիներու կամ ծանօթներու մօտին ցոյց տուած իր կարիկցութեամբը, որպէս թէ ինք աւելի դիւրակեաց փիճակի մը մէջ՝ իրաւունք ունեցած ըլլար արդէն բաժին մը հանելու օտարին:

Գիւղացիին շատ խմածութուն չէ, բայց իր գեղին հազն ու իր շէնքիքին կացութիւնն ալ ճիշտ չի հասկնալու չափ ո՛չ անխելք է, ոչ ալ այնքան պարզամիտ, ընդհակառակը, մէկ ծայրին տունը շատ լաւ գիտէ թէ նոյն գիշերը՝ միւս ծայրին վրայ գտնուած տունը քանի՛ ճրագ կը վառի. եւ նոյն օրը ի՛նչ կերակուր եփեցաւ անոր կրակաւորանին վրայ, Արդէն ամէն իրկուն, պառկելէ առաջ, երբ թոնրին բոլորտիքը կը հաւաքուին մեծ ու պղտիկ, կամ սենեակին մէկ մութ անկիւնը կը նստին ծունգի վրայ՝ ամէնքն ալ իրենց կարգին գեղին աղէկին ու վատին, ըրածին, ու ընելիքին վրայ կ'առնեն կուտան, կը չափեն ու կը կտրեն, իբր թէ գեղը մեծ ընտանիք մը ըլլար ու անոր մէջ ապրողները ամէնքն ալ մէկ հօր ու մօր գաւաղ:

Ասոր համար, Հոռմըրը որքան ալ որ իր հպարտութիւնը ուսերուն վրայէն վար չէր առներ, որքան ալ իր ինքնասիրութիւնը հին օրերու շուքովը ծածկել կը ջանար, բայց գեղացիք լաւ գիտէին իր ու իր ընտանիքին կացութիւնը, և երբ անիծած այն ցաւին որ վրայէ վրայ չի գար, այս կարօտութեան օրերուն, Հոռմըրին պլլաւորը երթալով ինկաւ, ամիսներով անկողինը կ'պաւ, ու եթէ ցաւը կար, միւս կողմէն ալ աղքատութիւնը եկաւ կախուեցաւ վզէն, այնպէս որ միայն հատաւ, կաշին ոսկորներուն փակաւ ու տգոռալ ծագ մը անգամ ցնցքած տեսն երկու կտուց միս չպիտի կրնար փրցնել այդ տրկածալից ու անտալարակ մարմինին վրայէն:

Վերջապէս մեռաւ գնաց այն պահուն որ հոցի դաշտին վրայ հաղի քանի մը ձեռք հաց ու կուփին ալ մէկ անկիւնը քանի մը կուտ ոսպի հատիկ կը մնար, ինչ որ ալ ըլլար, էրիկ մարդ էր, իր հազը տեղ մը կը բռնէր տանը մէջ, իր շունչը յուսադրութիւն մըն էր, ու Հոռմըրը լացաւ էրկամը դագաղին ետեւէն, անոր տեսած վերջին օրերուն սեւութեանը վրայ, հիւանդի տառապագին կեանքին համար, լացաւ մահաւանդ իր իսկ ճանկլութեանը վրայ՝ այդ մարդուն հետ գլուխ գլխի տուած օրէն ասդին տեսածներուն, լսածներուն, քաջածնեալ գաւաղով անդրադարձումովը, յիշատակներ որ համրիչ հատիկներու պէս մէկիկ մէկիկ կ'իյնային մօքին մէջ: Կուլար շատ աւելի անո՛ր համար որ այդ աւերակ օձախին մէջ բուրի ծագի մը բաղդովը պիտի մեծցնէր իր քանի մը տարուան գաւաղը, ասոր անոր արհամարհանքին հեթակայ, Կը խորհէր թէ երէկէն բան մը մնացած չէր ու վաղուան գալիքն ալ ամպ ու մառախուղ, իր յուսահատութեան, կսկիծին ու չքաւորութեան մէջէն հեռաւորը իրեն նոյնպէս տխուր ու անմխիթարական կ'երեւար:

Եւ յետոյ, գիտէ՞ք ի՛նչ ահաւոր բան է աղքատ զեղի մը մէջ անտէր ու անթիկունք ալրի ըլլալ, բոլոր գիշերը դժուարութեամբ աչք բոցել ու ձղրիթին ձայնը մօտիկ ընելով՝ սպասել որ աքաղաղները խօսին ու առտուան բարի լոյսը քակուի աղօթարանին կողմէն:

Այդ գեղը, այդ գեղին մարդիկը որքա՞ն փոխուեցան այն օրէն
հտքը, գիտէ՞ք, երբ Հոռմերը զաւակն առաւ, դռնապը գոցեց ու իր
ցաւին հետ առանձնացաւ կարծես ծանօթ դէմքերուն ու աչքերուն
մէջ մեծ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցաւ. ցանկն ու ցանկապատը
քակուած ըլլար. ու խոպան ալգիէն ներս աս ու ան իրաւունք ու
նենային. կոխել անցնելու. Ա՛լ առջի պատկառանքը, ակնածանքն
ու յարգանքը չի կային. ո՛չ, Գլխերին, ո՛չ, Քէհեային վերաբերու-
թեանն ու խօսքերուն մէջ՝ դէպի այդ կիներ, անսովոր ու անհրա-
պօյր ընտանութիւն մը ցոյց տալ կ'ուզէին, կարծես թէ նստած ա-
տեն՝ ծունդերին շատ մօտ բերել կուզէին Հոռմերին քով, խօսակ-
ցութեան պահուն կատակները քիչ մը աւելի յաճախադէպ կը դառ-
նային, կնկան աս ու ան գործին յանձնաձումը՝ որ գեղին մէկ քա-
նի գլխաւորներուն, պարտականութիւնն էր՝ շատ զօռար, ար-
գելքներով չըջապատուած, գրէթէ անկարելի ցոյց կը տրուէին, ա-
սով մէկտեղ այդ մարդիկը չէին քաշուեր միեւնոյն ատեն անմիջա-
պէս յայտնելու իրենց բոլոր պատրաստակամութիւնը ու հոգածու-
թիւնը:

Հոռմերը այս բոլոր իրադարձութիւններուն մէջէն կը հոտուը-
տար իր բաժինը, յստակ կը տեսնէր ու կ'ըմբռնէր թաղուն տրա-
մադրութիւններն ու քաղածածուկ բաղձանքները: Ու իրկունը՝ ա-
ռանց ճրագի լոյսի՝ կ'առանձնանար իր զաւակին քովն ի վեր, ան-
կողմին մէջ՝ ցորեկուան բոլոր կրած տպաւորութիւնները կը շարէր
մէկմէկու հտեւէ, կը նայէր անոնց ու կ'անդրադառնար ինք իր
վրայ, գալիք օրերու բոլոր անստուգութեանը վրայ: Տեսածը կոր-
ծանում մըն էր, չար ու անհասկնալի կործանում մը մարդոց բա-
րութիւններուն, մարդոց հոգիներուն, իր շուրջը գտնուող ամէն
բաններուն: Իր հպարտութիւնը, պատուախնդրութեան իր հզօր զգա-
ցումը՝ պոչին վրայ կայնող զայրացած օձի մը պէս՝ կը ցցուէր, կը
անկուէր իր ներսը, կը վրդովէր գինքը ու կը լացնէր: Բարի մար-
դիկ չէին պակսեր գեղին մէջ, բայց այրի մը, իրեն նման տեսած
կորսնցուցած կնիկ մը իր պատիւին պիտի ձգէ՞ր օտարին յայտնե-
լու ինչ որ կը կռահէր, ինչ որ լռելեայն կ'իմանար ու ինչ որ ճշ-
մարտութիւնն էր, ո՛չ, մահն աւելի հեշտ էր:

Ու այդ դեղեցիկ, լեցուն միսեղով զմայլելի կնիկէն տօգոյն
ստուեր մը կը մնար, որ երթալով կը հալէր:

Գոնէ զաւակը քիչ մը մեծկակ ըլլար ու իր ցաւին՝ ցաւակից:

(Շարունակելի)

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը միշտ դարձած կը մնայ գլխաւորաբար Մայրաքոյն Արեւելքի եղելութեանց վրայ: Բորթ-Արթուրի անկումէն վերջը դարձեալ յոյս չկայ որ մօտերս վերջարուի պատերազմին, ինչպէս շատերը կը կարծէին: Պատերազմը կը շարունակուի Մուքտէնի կողմը եւ մերթ ընդ մերթ ընդհատումներ տեղի կ'ունենան:

Զօրավար Օեամայի հրամանին տակ երեք հարիւր հազարէ աւելի զօրք պատրաստ կ'սպասէ մեծ ճակատամարտի մը: Նոյնչափ եւ աւելի Ռուսական զօրք ալ պատրաստ կը մնայ զօրավար Քուրոբաթքինի հրամանին տակ, թէեւ Եւրոպայի թերթերէ շատերը յոռետես կ'երեւին այս մասին ըսելով թէ Քուրոբաթքին հազիւ 200,000 զինուոր ունի իւր հրամանին տակ եւ թէ իւր առ կայսրն ուղղած հեռագիրները միշտ կը վերջանան օգնական ոյժ ուղեւորով:

Միայն սա ստոյգ է որ առ այժմ Ճաբոնական բանակին ոյժը գերազանց է Ռուսականին նկատելով որ ոչ միայն Ճաբոնական զինքերը աւելի ամրացած են, այլ զօրավար Նոկիի Բորթ-Արթուրը պաշարող զօրքերէն յիսուն հազարէն աւելին օգնութեան հասած են արդէն Օեամայի բանակին:

Ճաբոնցւոց լեռնային հրետանիներն ալ թուով եւ տեսակով գերազանց են եղեր Ռուսականներէն: Արդէն ինչպէս ականբեւ տեսնուեցաւ Ռուս զօրավարներուն մասնաւորապէս մատանջուլ թիւն պատճառող պարագան ճակատամարտի միջոցին Ճաբոնցւոց կողմէն յանկարծ ներկայացող անծանօթ ոյժն է: Զօրավար մը, սազմագէտ մը, իր առած տեղեկութեանց վրայ յենյով իր ոյժերը թըշնամին տրամադրած ոյժերու հետ կը բաղդատէ եւ երբ կը հետեւցնէ թէ ճակատամարտը կարելի է ըստ այնմ պէտք եղած կարգադրութիւնները ընելով հրամաններ կուտայ: Այսպէս կ'ըլլայ երբ թշնամուոյն անակնկալ եւ յանկարծակտն յարձակումի մը դէմ իր բանակը պաշտպանողական վիճակի մէջ դնելու չհարկադրուիր: Մայրաքոյն Արեւելքի պատերազմին մէջ սակայն Ճաբոնցիք իրենց թշնամուոյն չնախատեսած կողմէն, ճիշտ պատերազմին սաստկացած ատենը, յանկարծ կը հասցընեն հզօր զօրաբանակ մը որուն միջամտութեամբը պատերազմին ճակատագիրը կը վճռուի, ինչպէս տեսնուեցաւ Լիաօ Նանիի եւ Շանոյի ճակատամարտներուն մէջ: Ահա այն անծանօթն է որ Ռուս ռազմագէտներու միտքը կը վրդովէ եւ մեծ անհանգստութիւն կը պատճառէ սպաներու: Միւս կողմէն Ռուս զօրաբանակին անպատրաստ եւ թերակազմ վիճակը անյաջողութեանց տեղի տուած է:

Ֆրանսական Ժուռնալ թերթին թղթակիցը Մ. Լիւտովիք Նոտա
որ ընդհանրապէս լաւ տեղեկացած կ'երեւայ, Ռուս զօրավար Շթա-
քելպերկի հետ բարձր ժայռի մը վրայ գտնուած ատեն՝ իրենց առ-
ջեւ տարածուող ապառաժուտ լեռներու տհաճին չղթային անուանը
կը հարցնէ Ռուս զօրավարին, որ քիչ մը վարանելէ վերջը կը
պատասխանէ թէ հրաման ստացած էր սպարապետ Քուրորաթքինէ
իւր ձեռքի տակ գտնուող յիսուն հազար զօրքով Ճաբոնական բա-
նակին նահանջը կտրելու ճիշտ այդ տեղէն, կարծելով որ հոնտեղ
հարթ դաշտ մըն էր, եւ հիմայ կը գտնուի այդ բարձր լեռներու առ-
ջեւ որոնք միանգամայն տեղ տեղ ամրացած են Ճաբոնացիներու
կողմէ: Ասոնք ըսելով զօրավար Շթաքելպերկ ցոյց տուած է միակ
երկրագործական քարտէսը որ ունէր իրեն, իւր սաղմագէտ սպաներու
եւ յիսուն հազար զինուորէ բաղկացեալ բանակին համար, Ֆրանսա-
ցի թղթակիցին դիտել տալով որ այդ լեռներու չղթային տեղը բո-
ւորովին ճերմակ կը տեսնուէր հոն:

Հինգ տարիներէ 'ի վեր Ռուսիա կ'իշխէր բացարձակապէս Ման-
չուերիոյ վրայ եւ շատ գիւրին էր իրեն յատուկ ռազմագէտ սպաներ
խրկելով սրբազրեւ քարտէսները կամ նոր եւ լաւագոյն քարտէսներ
գծել: Դիւրին էր նաեւ այդ հինգ տարուան միջոցին մէջ փոքր վաշ-
տեր խրկելով ամեն կողմ խուղարկութիւններ կատարել, որպէս զի
իր բանակի հրամանատարները եւ սպաները կատարեալ տեղեկու-
թիւն ունենային ասպոնի գործողութեանց տեղերու մասին: Այս
մասին թերացան մինչդեռ ոչ միայն Ճաբոնցի սպաները, այլ նոյն-
իսկ հեծեալօրքը, պարզ մէն մի զինուորը ունի իւր փոքր քարտէսը
գրպանին մէջ եւ փոքր ուղեցոյց մը կապուած իւր ձախ ձեռքին
վրայ:

Հետեւաբար տասնը մէկ ամիսներէ 'ի վեր տեւող սպտերադմը
խուղարկութեան պատերազմ մը եղաւ Ռուս բանակին համար, շատ
սուղի նստելով Ռուսիոյ եւ հաւանական է որ այդ ծանր ձախողանք-
ներէ ըստ բաւականի օգտուի ապագային, քանի որ Քուրորաթքին
անընդհատ օգնութիւն կ'ստանայ սիպերիական երկաթուղիով

Պատերազմի առաջին եւ գլխաւոր մասը նպաստաւոր ելք մը
ունեցաւ Ճաբոնցւոց համար, բայց դեռ նոր սկսող երկրորդ մասին
ելքը առ այժմ կարելի չէ գուշակել ցամաքի նկատմամբ: Խաղա-
ղական Ովկիանոսի մէջ գերիշխանութիւնը Ճաբոնցւոց կողմը մնա-
ցած է եւ շատ հաւանական է որ պիտի մնայ Ռուսիա մեծ զոհո-
ղութիւններով երկրորդ նաւաբաժինը պատրաստելով հասցուց ծո-
վակալ Ռոփտեզովնսքիի նաւատորմին միանալու: Կ'ըսուի թէ
երրորդ եւ վերջին նաւաբաժինը Յունիստ 15-18 (Հ. Տ.) ճամբայ
պիտի ելնէ, եւ Հնդկական Ովկիանոս պիտի հասնի Փետրուարի
վերջերը: Այս նաւաբաժինը կը բաղկանայ երեք եզերապահ զրահա-
ւորներէ եւ երեք յաճանաւերէ: Գուցէ ասոնց վրայ հանուի չորրորդ

նաւաթափին մ'ալ որ կը պատրաստուի Լիպաւի մէջ, Բայց ատոնց ամենն ալ ձաբսնական նաւատորմին ոյժերուն հետ չպիտի կրնան հաւասարիլ որպիսութեամբ եւ քանակով, մանաւանդ որ այս նաւատորմը աւելի փոքր եւ յաղթութեամբ քաջալերուած սպաներ եւ նաւագնէր ունի:

Բայց ինչ որ ըլլայ այս պատերազմին ելքը մարզկութեան ընդհանուր խիզճը մինչեւ հիմայ տեղի ունեցող սոսկալի արիւնհեղութեանց եւ աննկարագրելի դժբաղդութեանց առջեւ չկրնար հանդուրժել եւ աշխարհի ամեն լուսաւորեալ կեդրոններու մէջ խաղաղասէր անձերու նախաձեռնութեամբ ժողովներ կը գումարուին եւ աղերսագիրներ կ'ստորագրուին թախանձելու համար երկու պատերազմող տէրութիւններէն որ զինադադար մը ընեն, երկու կողմին համար պատուաբեր խաղաղութեան մը պայմաններու վրայ խորհելու եւ պատրաստելու համար: Առ այժմ այս ցոյցերը եւ աղերսները անխելի կը մնան երկու տէրութեանց քով, որոնք առ այժմ նուաստացողցի կը նկատեն որ եւ է խաղաղական առաջարկ մը, մինչդէռ ընդհակառակն տիեզերական խիզճի եւ պատմութեան առջեւ Եւրոպայի պատուաբեր է ընդունիլը, վերջ տալու համար այսչափ սոսկալի ջարդերու եւ մեծամեծ դժբաղդութեան, քանի որ տասնամեայ շրջանին մէջ պատերազմը նոր գիւտերու շնորհիւ աւելի մեծ վնասներ հասուցած է 16րդ դարուն մէջ երեսնամեայ պատերազմին հասուցած վնասներէ: Ըսել է որ եթէ ներկայ պատերազմը տարի մը կամ երկու տարի եւս շարունակէ երկու կողմին ոյժերն ալ պիտի սպաւին անկարելիութեան մէջ զնելով անոնք պատերազմը աւելի շարունակելու: Լաւագոյն չէ՞ ուրիշն վերջ տալ ժամ առաջ այս պատերազմին եւ յատկացնել այդ ոյժերը, միջոցները երկու կողմին ալ ներքին քաղաքակրթական նուիրական գործին կամ պայքարին՝ նոր գիւտերով կատարելագործելու համար հաղորդակցութեան եւ փոխադրութեան միջոցները, հասարակաց կըթութիւնը, երկրագործութիւնը, արհեստները եւ վաճառականութիւնը եւ մանաւանդ արդարութեան բարձրագոյն գործը որ ամեն տեսակ յառաջդիմութեանց եւ հանրային հարստութեան զըլխաւոր գրաւեալն է:

Յրանալի դահլիճի նախարարապետ Մ. Քոնպ հարկադրուեցաւ իր հրաժարականը տալու: Բաբիլի խորհրդարանի 13 եւ 14 Յունուարի ամդկալի նիստերուն մէջ Մ. Տէշանէլ եւ Լօրիթօ շատ կծու խօսքերով քննադատեցին Քոնպեան դահլիճի ընդհանուր քաղաքականութիւնը, քննադատելով բանակի սպաներու մէջ Մ. Քոնպի եւ նախկին պատերազմի պաշտօնեայ զօրավար Անտրէի հակակրօնային լրտեսութեան սխաթէմը:

Մ. Քոնպ երկար ճառի մը մէջ աշխատեցաւ իր քաղաքականութիւնը պաշտպանելու, յարձակելով ընդդիմադիր կուսակցութեան

վրայ եւ յայտնելով անոր բանեցուցած վատթար ազդեցութիւնը՝ «Կերջ տալ ուղեցի, ըստ, ատանց ճիշդութեամբ տղեցութեան՝ խորհրդարաններու գործակցութեամբը եւ շատ զոհողութիւններու Երզն գիտէք թէ որչափ վատ զրպարտութիւններու եւ կոշտ նախատինքներու հոսանքներ տնայան իմ սպիտակ մագերուս վրայէն»»

Մ. Քոնյակ կ'աղկալէր իր հակակղեր պաշտարար, որու մասին չթերադատ, այլ հակակրութիւնը շահեցաւ ֆրանսայի ողջամիտ մասին իր չափազանցութեամբը եւ խիղճերու վրայ բռնանալովը։ Իր թերադատութեամբը հակակրօնական լրտեսութեան բանակին մէջ ներմուծումը լուրջորովին հակառակ ըլլալով ֆրանսական ազնիւ նկարագրին՝ շատ գէշ տպաւորութիւն ըրած էր ամեն միտքերու վրայ։ Մ. Քոնյակ պաշտպանողականը լաւ հետեւութիւն չունեցաւ խորհրդարանին մէջ եւ Քոնյակեան դահլիճը իր ընդհանուր քաղաքականութեան մասին հազիւ տասը քուէի առաւելութիւն մը շահեցաւ, որոնցմէ եթէ պաշտօնէից եթէ քուէները զեղչէնք, որոնք միանգամայն երեսօխտան են, հազիւ ունեցաւ երեք քուէի առաւելութիւն մը որ իրաջ ներկայ վիճակին մէջ նշանակութիւն չունի եւ կ'ապացուցանէ ընդհակառակն որ արդի դահլիճը իր բարոյական իշխանութիւնը կ'սրնցուցած է։ Մ. Քոնյակ հետ հրաժեքացան նաեւ միւս պաշտօնեաները։ Նախագահ Մ. Լուպէ Մ. Քոնյակ հրաժարականը ընդունեցաւ, բայց այս միջոցին յայտնի չէ թէ ո՞վ պիտի յաջորդէ անոր։ Կ'ըսուի թէ Մ. Քլէմանսօ կամ Մ. Հանրի Պրիտօնի պիտի առաջարկուի նոր դահլիճի կազմակերպութեան պաշտօնը, բայց ամենէն առանձնականը կը թուի Մ. Ռիպօ որ յառաջագիմական ըլլալով հանդերձ Մ. Քոնյակ գլխաւոր հակառակորդն է։

Նորակազմ դահլիճին դարձեալ պիտի մասնակցի արտաքին գործոց նախարար Մ. Տէլքասէ որ շուրջ եթէ տարիներէ ի վեր պաշտօնանկ չէ եղած եւ որուն պաշտօնէութիւնը տակաւին երկար ատեն պիտի տեւէ, յօգուտ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան։ Երբեք եթէ տարիներէ ի վեր Ֆրանսա հասկցած է արտաքին գործոց պաշտօնեայի մը տեսողականութեան օգտակարութիւնը, վստահութիւն ներշնչելու համար արտաքին յարաբերութեանց մասին, ինչպէս ասոր օրինակը կը տեսնուի միւս մեծ տէրութեանց արտաքին գործոց նախարարներուն տեսողականութեան մասին։ Մ. Տէլքասէի իբրեւ մեծ դիւանագէտ ունեցած վարկը եւ ամեն կողմէ հաւանութեան արժանի վարքը կ'ապացուցանեն իւր անուրանալի արժանիքը այս բարձր եւ փափուկ պաշտօնը վարելու։ Կը յուսացուի նաեւ թէ Մ. Պեռզօ, որ պատերազմական նախարար Անտուէ քորափարին յաջորդեց, պիտի մնայ իր պաշտօնին մէջ, բանակի սպաներու մէջէն հակակրօնական լրտեսութեան յօռի ընթացքը վանելով գլխաւորական արժանիքը պահպանելու կարողութիւնը

ցոյց տուած ըլլալուն պատճառով, բայց եթէ չմտայ՝ հարկաւ զօրավար մը պիտի յաջորդէ իրեն :

Նոր դաշլիճը պիտի զբաղի եւ պիտի գործէ խորհրդարանի բրկրամբն համեմատ, որ է Ա. Եկամուտի վրայ տուրքը, Բ. Գործաւորներու հանգստեան թոշակին խնդիրը, Գ. Եկեղեցւոյ եւ պետութեան բաժանումը եւ Ե. Երկու տարուան զինուորական ծառայութիւնը: Ահրբիկեան քաղաքականութիւնն ալ մասնաւորաբար պիտի զբաղեցնէ նոր դաշլիճը:

Հունգարական խորհրդարանը լուծուեցաւ արքայական հրամանաւ եւ հունգարական դաշլիճի ատենապետ Մ. Թիսզա կը յուսայ այս կերպով անջատել ընդդիմացող կուսակցութիւնը Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ համեմատ յարակցութիւնը ամրապնդելու համար: Դժբաղդաբար այդ լուծումը տեղի ունեցաւ (1) 15 ի հաշուեկշիռը քուէի չենթարկուած եւ հակառակորդ կուսակցութիւնը, որուն վարիչն է Մ. Ժողէֆ Բոսսեթ, նոր կողմնակիցներ շահեցաւ, Պանֆի, Կոմա Արոնի, Ջեանքոնի—Ուկոնի կողմնակիցներու մասնակցութեամբ եւ շատ հաւանական է որ եթէ Պ. Թիսզայի հակառակորդ կուսակցութիւնը՝ որ Հունգարիոյ ամենակառարեալ ինքնօրինութեան կողմնակիցն է, չզօրանայ՝ գոնէ իր արդի ոյժերը պիտի կրնայ պահել յառաջիկայ քուէարկութիւններէ վերջը: Իցիւ թէ այս խնդիրը հաշտութեամբ կարգադրուի եւ Մ. Թիսզայի յոյսերը բոլորովին ի դերու չեղին, ըստ որում երբեմն զարմանը արեւն աւելի վիտարեւր կրնայ ըլլալ:

ԿԵՆՈՐ. ՊՈՆՊԼԻ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

1 Յունվար 1905

Ատանայի վիճակը. — Մեր նախորդ թղթակցութեամբ (904 թիւ 52) խոստացած էին՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մերձաւորագոյն եւ կարեւոր վիճակին՝ Ատանայի Հայ հասարակութեան Հոգեւոր-Վարչական եւ կրթական գործոց վրայ հակիրճ տեղեկութիւններ տալ Ա. Մալուլի ընթերցասէր համակրողաց: Ահա այդ խոստումս կը կատարեմ:

Ատանայի բաղմոսպտանի վիճակը իր իրաւասութեան շրջանակին մէջ ունենալով մի քանի կարեւոր քաղաքներ՝ ինչպէս Մէրսին, Տարսոն եւ Փայաս ու բաւական զիւղեր, կը կարօտի թէեւ կարող գործունեայ, փորձառու եւ վերջապէս լուրջ առաջնորդի մը, սակայն հակառակ սոյն բանաւոր պատճառին տառնեակ մը տարիներէ ի վեր կը մնայ անհովիւ եւ առանց առաջնորդի:

Առաջնորդարանը. — Առաջնորդարանը որ Ա. Աստուածածնայ՝

Մայր եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կը գտնուէր, կիլիկիոյ արքի Ս. Կաթողիկոսին ընտրուելով հաստատութենէն զկնի Ս. Երուսաղէմէն իր Կաթող. Աթոռը՝ Սիւս երթալու համար՝ Ատանա հանդիպելուն առթիւ, կատարելապէս եւ վայելչօնէն նորոգուած եւ բարեկարգուած էր ու ճաշակաւոր կերպով կահաւորուած, որ Ատանայի Հայ հասարակութեան պատուոյն եւ համբաւին իրապէս կը համապատասխանէր։ Սակայն թէ այն ատեն եւ թէ ներկայիւս անոր մէջ նստելով՝ վիճակին նոգեւոր ընդհ. դործերը վարելու եւ տնօրինելու կարող կղերականէ մը զուրկ է։ Ատանայի միայուն Տեղապահը Տ. Գրիգոր Քնյոյ. Ներկարարեան, հակառակ վիճակային դործոց բարւոք ընթացքին մասին օգտակար հանդիսացողի իր առած հովերուն պահանջուած օգտակարութիւնը չունի թէեւ, այլ քիչ շատ ցործունեայ է եւ ո եւ է պաշտօնաթղթի տակ իր ստորագրութիւնը կը գետնիդէ եթէ ատոր ալ բարեացակամութիւն ցուցնել ուզէ։ Ամէն ինչ իր բացարձակ կամքովն է որ կը տնօրինուի եւ կը կարգադրուի՝ թէեւ անուանական ժողովներ ալ կան սակայն ժողովական անուանով մի քանի անձինք երբեմն եւ անորոշ ժամանակներ Առաջնորդարան գալով՝ նիստ մը կը կազմեն Քաղ. Ժողով անունին տակ, սակայն առիկա պարտականութեան կատարումի գիտակցութեամբ եւ օրինական սահմանին մէջ օրակարգի ինդիքները ըստ արժանւոյն քննել, գննել եւ կանոնաւորապէս վիճարանելով կարծիք փոխանակելու եւ նպաստաւոր ելլակացութեան մը յանգելու համար չէ. այլ լոկ անուանական եւ աւելորդ պաշտօն մը, որպէս թէ անկարիւս ըլլար, հարկեցուցիչ եւ կամ յօժար պարագայի մը տակ Առաջնորդարան գալով խիստ մը ծխելու եւ սուրճ մը խմելու չափ կենալով . . . կը մեկնին եւ խնդրոյն անորոշ փոխելով կը թողուն Տեղապահին քմահաճոյքին։ Եթէ ճշմարտութիւնը յարգելու եւ անկողմնակալութեամբ խօսելու ըլլանք պէտք է ըսել թէ թէեւ Տ. Գրիգոր Քնյոյ. ինչ ինչ պարագաներում եւ քանի մը տարիներէ ի վեր իր սահմանափակ գործունէութեամբը քիչ շատ օգտակար ալ հանդիսացած է, սակայն աւելի յարմար պիտի ըլլար բնաւոր նկատումներով եւ Առաջնորդարանի մէջ տիրող թմրութիւնը եւ ժողովականաց ալ իրենց պաշտօնին կատարման դժկամակութեան վերջ մը արուելու համար՝ իր պաշտօնը վերջացած համարելով մերժէ շարունակել։ Ըստ 'որում մինչեւ որ խնդիրը այդ աստիճանին չի հասնի՝ Ատանայի ժողովուրդը պիտի չսթափի եւ երբեք պիտի չուշաբերի, Առաջնորդի մը պէտքը զգալով զայն անմիջապէս ընտրելու եւ առ այդ պէտք եղած դիմումն ընելու՝ առ որ անկն է։ Տ. Գրիգոր Քնյոյ. չուզելով եւ ստիպեալ կը պաշտօնավարէ (1) :

ՇԱՀՆԱՋԱՐ

(1) Առ ի չգոյէ ուրիշ յարմար բաժանայի իր հրաժարականը Ս. Կաթողիկոսը չընդունիր։

“ԷՔԼԵՐ” ի մօտ պիտի գտնէք.

ԱՆՁՔԵՐԱՆՈՅՆԵՐ՝ Ամեն տեսակի

ՇԻՔ և գեղեցիկ Բարիզեան նորագոյն նորա-
ձևութեան համեմատ:

ՏՈԿՈՒՆ Բառին և նպրիական
խմաստով:

ԱԺԱՆ Մրցակիցները յուսա-
հատեցնելու աստիճան:

Հաստատութիւնս կարգի տնայլո՞ւ ստացած է Հա-

ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԱՋԻՆ միտից (Արուեստահանդէսէն).
կարգի տնայլո՞ւ և ՈՍԿԻ Մէտալը Աթէնքի

1903 ի Արուեստահանդէսէն.

“BLOSSOM,”

Մուշակացանբու (MACKINTOSH) այս հանրածանօթ մարզան ու
այնքան ցնահատուած է իբր ճաշակաւոր, դիմացկուն ու անթափանցելի
կը գտնուի մեր մօտ:

“CANDEE,” ԼԱՍԹԻՔՆԵՐԸ՝

բերել տուած ենք այս տարի, որ Ամերիկեան ամենէն հանրածանօթ
ու հանուած մարզան է:

Ճամբորդական Պայուսակներու, Պլանքէթներու, Գաւազաններու,
ունի ճօխ զանազանութիւն, մի՛շտ ԱԺԱՆ, մի՛շտ ՍԻՐՈՒՆ, մի՛շտ ՆՈՐ:

Գաւառացիներուն՝

ԷՔԼԵՐԻ հասցէն

ՅԱԿՈՒ ՊՕՍՏԱՆՃԵԱՆ

Շիշկահիւր փողոց ԻԶՄԻՐ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Թերթիս այն Պատ. բաժանորդներէն որոնց բաժանորդագրութեան պայմանաժամը կ'ըլլան անցեալ տարւոյ 52 րդ թիւով, կ'ենդրոտի որ, եթէ կ'փափաքին նորոգել իրենց բաժանորդագրութիւնը՝ Հաճին օր առաջ իմացնել մեզ, ուղղակի մեր Հասցէին ղրկելով նաև իրենց բաժնեգինը՝ որ ինչպէս ծանուցած ենք կանխաւ ըրած յայտարարութեամբ մը, միշտ կանխիկ է: Իսկ այն բաժանորդները՝ որոնց զանուած սեղր գործակալ սննի թերթս, կրնան այս վերջիններուն յանձնել իրենց բաժնեգինը՝ այն պարագային որ կուզեն շարունակել բաժանորդ մնալ թերթիս:

ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Նայնպէս կ'ենդրոտի մեր Մեծ. գործակալներէն որ Հաճին օր առաջ ղրկել մեզ իրենց բաժանորդաց ցանկերն, նշանակելով Հին ու նոր մէն մի բաժանորդի անունն և այլ թերթերն ղրկելու՝ իրենց Համար դիւրաբային եղանակը: Մինչև որ շտաանանք մեր նպատած ցանկերը և անոնց Հետ բաժնեգիններու գումարը կամ որոշ խոստում մը՝ մինչև Մարտ ամսոյ սկիզբը վճարումներն ընելու, աւելորդ է ըսել թէ չպիտի կրնանք թերթերը ղրկել:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

35 րդ ՏԱՐԻ

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութիւնը բացարձակապէս ԳԱՆԹԻԿ է: Երբէք նկատողութեան չպիտի առնուին՝ առանց բաժանորդագին ներփակման՝ եղած դիմումները: Բաժնեգինը կրնան ղրկուիլ Մանտորոսով, փ գրով և կամ Թղթատան բուլով 20 հատ 1 դրուշնոց բուլը 20 դրուշի հաշւով: Կորսուած Թերթեր վերստանալ փափարդ պէտք է որ վճարեն անոնց գինը: Հասցէի փոփոխութեան պարագային անհրաժեշտ է երկու դրուշ ղրկել: Չհրատարակուած յօդուածք ետ չեն տրուիր, եւ առանց բացառութեան անպատասխանի կ'մնայ այս առթիւ խնդրուած ո եւ է բացատրութիւն: Գրնդուելուին նաեւ ծանուցումներ չափաւոր գիներով:

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութիւնն է.
 Թուրքիոյ համար տարեկան 50 Կեցամսեայ 30 դրուշ
 Արսասանական » » 12 փրակ/
 Ռուսաստանի » » 5 րուպլի

ՀԱՏԸ 40 Փարս

Ուղղակի բաժանորդագրուիլ փափարդը պէտք է դիմեն Խմբագրութեան: Հասցէ՝

م. ماموريان مخدومی — ازميز

آر. وليان مامول غزتهسى صاحب امتياز ومدير مسئولی

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ՄԽԲԱԳՐ - ՏԵՐԹԵՆ

«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ»

Շաբաթաթերթի

Իզմիր

M. MAMOURIAN FILS

RÉDACTEUR - PROPRIÉTAIRE

de la Revue Hebdomadaire

«AREVELIAN MAMOUL

Smyrne